XX ASR MISR ADABIYOTINING YIRIK NAMOYANDASI YOZUVCHI YAHYO HAQQINING HAYOTI VA IJODI

Mansurova Rayxona Adham qizi
Filologiya tillarni o‘qitish (Arab tili) yo‘nalishi 301-guruh talabasi
Ilmiy rahbar: S. Chimpo‘latova
“Tillar-1” kafedrasi o‘qituvchisi

Qabul qilindi: 09.06.2026
Ko‘rib chiqildi: 10.06.2026
Tasdiqlandi: 11.06.2026

Kalit so‘zlar:
Misr adabiyoti, psixologik realizm, arab nasri, sharq va g‘arb, Qandil Umm Hashim.

Key words:
Egyptian literature, psychological realism, Arabic prose, East and West**,** The Lamp of Umm Hashim**.**

Annotatsiya. Mazkur maqolada XX asr Misr adabiyotining yirik namoyandasi, arab nasrining taraqqiyotida muhim o‘rin tutgan yozuvchi Yahyo Haqqining hayoti, ijodiy shakllanish jarayoni hamda uning psixologik realizm yo‘nalishini rivojlantirishdagi xizmatlari atroflicha tahlil qilinadi. Tadqiqotda adib yashagan davrning muhiti, Misr jamiyatidagi ma’naviy va madaniy o‘zgarishlar hamda ularning yozuvchi dunyoqarashiga ta’siri yoritiladi.

Annotation: This article provides a comprehensive analysis of the life and creative development of Yahya Haqqi**,** a prominent representative of twentieth-century Egyptian literature and a writer who played a significant role in the development of modern Arabic prose. The study examines his contribution to the advancement of psychological realism, highlighting the literary and artistic features of his works. It also explores the social environment of the period in which the writer lived, the spiritual and cultural transformations within Egyptian society, and their influence on his worldview and literary outlook.

XX asr arab adabiyoti tarixiy taraqqiyot nuqtai nazaridan tub burilishlar davri sifatida baholanadi. Ushbu davrda arab dunyosida yuz bergan ijtimoiy-siyosiy o‘zgarishlar, mustamlakachilik siyosatining kuchayishi, milliy ozodlik harakatlari va ma’naviy uyg‘onish jarayonlari adabiy tafakkur yo‘nalishini tubdan o‘zgartirdi. Jamiyat hayotidagi yangilanishlar adabiyotda ham yangi g‘oya va shakllarning

paydo bo‘lishiga sabab bo‘ldi. An’anaviy adabiy me’yorlar asta-sekin yangilanib, realizm, romantizm va keyinchalik modernizm kabi oqimlar shakllana boshladi.

Bu jarayonda Misr adabiy muhiti alohida ahamiyat kasb etdi. Misr nafaqat siyosiy va madaniy markaz, balki arab adabiy yangilanish harakatining yetakchi o‘chog‘iga aylandi. Matbuot rivoji, tarjima faoliyatining kengayishi, Yevropa adabiyoti bilan bevosita tanishuv arab yozuvchilarining estetik qarashlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Natijada adabiyotda inson shaxsiga, uning ichki dunyosiga, ruhiy kechinmalariga e’tibor kuchaydi.

Aynan shu tarixiy-adabiy muhitda Yahya Haqqi ijod maydoniga kirib keldi. U arab hikoyachiligida psixologik realizmni mustahkamlab, inson ruhiyatini tasvirlashda yangicha yondashuvni namoyon etdi. Yozuvchi asarlarida voqelikni shunchaki tasvirlash bilan cheklanmay, qahramonlarning ichki iztiroblari, tafakkur jarayoni va ma’naviy izlanishlarini chuqur tahlil qiladi. Bu esa uning ijodini zamondoshlaridan ajratib turuvchi asosiy xususiyatlardan biridir.

Yahyo Haqqi ijodida an’ana va zamonaviylik, diniy e’tiqod va ilmiy tafakkur, Sharq va G‘arb madaniyati o‘rtasidagi murakkab munosabatlar markaziy o‘rin egallaydi. U mazkur qarama-qarshiliklarni keskin inkor yoki biryoqlama yondashuv orqali emas, balki muvozanat va muloqot tamoyili asosida talqin qiladi. Shu jihatdan uning asarlari nafaqat badiiy, balki falsafiy va ijtimoiy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi Yahyo Haqqi ijodini ilmiy manbalar asosida tizimli ravishda o‘rganish, uning Misr va umumarab adabiyotidagi o‘rnini aniqlash, shuningdek, asarlarining g‘oyaviy-badiiy, estetik hamda falsafiy xususiyatlarini tahlil qilishdan iboratdir. Tadqiqot davomida adibning realizm yo‘nalishidagi xizmatlari, badiiy uslubi va nasr taraqqiyotiga qo‘shgan hissasi ilmiy nuqtai nazardan baholanadi.

Yahyo Haqqi 1905-yilda Qohirada tug‘ilgan. U avval huquqshunoslik bo‘yicha tahsil olgan va keyinchalik diplomatik faoliyat bilan shug‘ullangan, shu jumladan Rim va Parij kabi Yevropa markazlarida xizmat qilgan. Bu safarlar uning dunyoqarashini kengaytirib, turli madaniyat va adabiyot bilan yaqindan tanishish imkonini berdi. Haqqi Yevropa adabiy muhitidagi realizm va modernizm oqimlarini o‘rganib, ularni arab nasri uchun moslashtirishni maqsad qilgan.

Adibning ijodiy shakllanishida Misr jamiyatidagi ijtimoiy va siyosiy muammolar ham muhim rol o‘ynagan. XX asr boshidagi Misr mustamlakachilik ta’siri ostida bo‘lib, milliy uyg‘onish harakatlari, ta’lim va ma’naviy islohotlar bilan bog‘liq ijtimoiy o‘zgarishlar adib e’tiborining markazida turgan. Shu muhit Yahyo Haqqi uchun inson psixologiyasini, ma’naviy izlanishlarni, ijtimoiy adolatsizlik va an’ana bilan zamonaviylik o‘rtasidagi ziddiyatlarni badiiy asosda ochib berish imkonini yaratgan.

Haqqi o‘z asarlarida oddiy inson hayoti va uning ichki dunyosini chuqur tasvirlagan. U qahramonlarning ichki monologi, ruhiy kechinmalari va qaror qabul qilish jarayonini realistik tasvirlashga katta e’tibor qaratgan. Shu bilan birga, adib

arab hikoyachiligida psixologik realizmni yangi bosqichga olib chiqqan va uning badiiy uslubi arab nasri rivojida mustahkam poydevor yaratgan. Haqqining badiiy qarashlari, shuningdek, Sharq va G‘arb madaniyati o‘rtasidagi muloqot, an’ana va ilmiy tafakkur o‘rtasidagi muvozanatni izlash bilan belgilanadi.

Yahyo Haqqi arab nasrida psixologik realizm yo‘nalishini rivojlantirdi. Uning asarlarida qahramonlarning ichki monologi, ruhiy iztiroblari va tafakkur jarayoni chuqur tahlil qilinadi. Adib sodda, lekin mazmunan boy til uslubidan foydalangan.

Realizm unsurlari romantik kayfiyat bilan uyg‘unlashib, asarlarga falsafiy ohang beradi. Haqqi insonning ichki dunyosi bilan tashqi muhit o‘rtasidagi ziddiyatni tasvirlashda ramziy obrazlardan ham samarali foydalangan.

Arab adabiyotining taniqli namoyandalaridan biri bo‘lgan Yahya Haqqi o‘z ijodida inson ruhiyati, jamiyatdagi ijtimoiy muammolar va oddiy odamlarning hayotini tasvirlashga alohida e’tibor qaratgan. Uning سارق الكحل nomli hikoyalar to‘plami ham yozuvchining ana shu badiiy qarashlarini yorqin ifodalovchi asarlardan biridir. Ushbu to‘plamdagi hikoyalar Misr jamiyatidagi turli qatlam vakillarining hayoti, ularning ichki kechinmalari va ijtimoiy muammolarini realistik ruhda yoritadi.

Mazkur asarda yozuvchi oddiy insonlarning kundalik hayotini tasvirlash orqali jamiyatdagi axloqiy va ijtimoiy muammolarni ko‘rsatib beradi. Hikoyalarda ko‘pincha insoniy munosabatlar, halollik va adolat masalalari markaziy o‘rin egallaydi. Yozuvchi qahramonlarning ruhiy kechinmalarini chuqur tahlil qilib, ularning ichki dunyosini nozik badiiy tasvirlar orqali ochib beradi. Shu jihatdan asar psixologik realizm unsurlariga boyligi bilan ajralib turadi.

“سارق الكحل” hikoyalarida til va uslub sodda, ammo ta’sirchan bo‘lib, bu o‘quvchiga voqealarni oson tasavvur qilish imkonini beradi. Yozuvchi qisqa, ammo mazmunan chuqur tasvirlar orqali jamiyat hayotidagi muhim masalalarni yoritadi. Hikoyalarda ko‘pincha ramziy ma’no ham uchraydi. Masalan, “surma” obrazi go‘zallik, poklik yoki insoniy qadriyatlarning ramzi sifatida talqin qilinishi mumkin.

Asarda ko‘tarilgan muammolar nafaqat Misr jamiyati, balki umuman insoniyat hayoti bilan bog‘liq universal masalalarni ham qamrab oladi. Shu sababli bu hikoyalar o‘quvchini chuqur o‘yga chorlaydi va insoniy qadriyatlar haqida fikr yuritishga undaydi. Yozuvchi voqealarni ortiqcha murakkabliksiz, tabiiy va hayotiy tarzda tasvirlab, real hayot manzaralarini yaratishga erishgan.

Xulosa qilib aytganda, “سارق الكحل” hikoyalar to‘plami Yahyo Haqqi ijodining muhim namunalaridan biri bo‘lib, unda yozuvchining badiiy mahorati, psixologik tasvirga bo‘lgan e’tibori va jamiyat hayotiga chuqur nigohi namoyon bo‘ladi. Ushbu asar arab qisqa hikoya janrining rivojlanishida muhim o‘rin tutadi va o‘quvchiga insoniy qadriyatlar, axloq va jamiyat masalalari haqida chuqur mushohada qilish imkonini beradi. Yahyo Haqqi XX asr Misr adabiyotida psixologik realizmni shakllantirgan va arab hikoyachiligini yangi bosqichga olib chiqqan ijodkor sifatida e’tirof etiladi. Uning asarlari bugungi kunda ham

dolzarbligini yo‘qotmagan. Adib ijodi Sharq va G‘arb tafakkuri o‘rtasidagi muloqotni badiiy asosda yoritgani bilan ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yahya Haqqi. سارق الكحل. – Qohira: Dar al-Maʿarif nashriyoti, 1969.
2. Allen, Roger. The Arabic Novel: An Historical and Critical Introduction. Syracuse University Press, 1995.
3. Brugman, J. An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt. Leiden: Brill, 1984.
4. Haywood, J.A., El-Hakim, H.M. Modern Arabic Literature 1800–1970. London: Lund Humphries, 1971.